

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Διεύθυνση Οικονομικής Ανάλυσης

Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις: Έρευνα Συγκυρίας

Ειδικό θέμα: Το αποτύπωμα της πανδημίας στις ελληνικές ΜμΕ

Βουμβάκη Τζέση

Deputy Chief Economist

(+30) 210 334 1549

e-mail: fvoumv@nbg.gr

Κουτούζου Αθανασία

Head of Entrepreneurship & Business Analysis

(+30) 210 334 1528

e-mail: koutouzou.ath@nbg.gr

Κρόμπας Ιωάννης

(+30) 210 334 1207

e-mail: krompas.ioannis@nbg.gr

Αύγουστος 2021

Μικρομεσαίες επιχειρήσεις και Πανδημία: Πως τα μέτρα στήριξης έθεσαν τις βάσεις της ανάκαμψης

Παρά την πτώση των πωλήσεων και των κερδών που η πανδημία επέφερε στις ελληνικές ΜμΕ, λοιπά διαρθρωτικά μεγέθη του τομέα, όπως η απασχόληση, οι μισθοί αλλά και οι πάγιες εγκαταστάσεις έμειναν κατά κύριο λόγο σταθερές κατά τη διάρκεια της πανδημίας (σε όρους καθαρού ισοζυγίου). Αυτό φανερώνει ότι το πλήγμα στη δραστηριότητα δεν μετατράπηκε σε δομικό πρόβλημα ώστε να αλλάξουν τα μακροπρόθεσμα σχέδια των επιχειρήσεων. Ωστόσο, είχε ως συνέπεια την επιδείνωση βασικών δεικτών απόδοσης όπως η παραγωγικότητα εργασίας και η απόδοση παγίου κεφαλαίου για την πλειοψηφία των ΜμΕ. Εξάιρεση αποτελεί το περιθώριο κέρδους το οποίο παρά την πτώση πωλήσεων και κερδών παρέμεινε σταθερό για το 61% των ΜμΕ, κάτι το οποίο δείχνει πως οι υγειονομικοί περιορισμοί δεν επέφεραν αύξηση του κόστους τους.

Η παροδική επίδραση της πανδημίας επιβεβαιώνεται και από το γεγονός πως 17% των ΜμΕ έχουν επανέλθει ήδη στο επίπεδο πωλήσεων του 2019, με ένα επιπλέον 48% να εκτιμά πως θα έχει επανέλθει εντός της επόμενης διετίας. Παράλληλα, η πλειοψηφία των ΜμΕ περιμένει πως με το τέλος της πανδημίας θα βρίσκεται σε ίδια ή καλύτερη κατάσταση με το 2019 τόσο σε όρους απόδοσης (παραγωγικότητα εργασίας, απόδοση παγίων), όσο και σε επί μέρους μεγέθη, όπως πωλήσεις (+20% σε όρους καθαρού ισοζυγίου απαντήσεων), κέρδη (+5%), τιμές (+19%), απασχόληση (+11%), μισθοί (+7%) αλλά και εγκαταστάσεις (+14%).

Προκειμένου να ανταπεξέλθουν στην έλλειψη ρευστότητας που η πανδημία προκάλεσε, οι ΜμΕ προτίμησαν κατά κύριο λόγο να συνδυάσουν τη χρήση αναστολής συμβάσεων εργασίας, επιστρεπτέας προκαταβολής και τραπεζικού δανεισμού με ευνοϊκούς όρους, με τις προτιμήσεις των ΜμΕ να διαφέρουν ανάλογα με το μέγεθος τους. Μόνο ένα μέρος των ΜμΕ (8%) προτίμησε να χρησιμοποιήσει άλλου είδους μέτρα, όπως αναστολή φορολογικών ή τραπεζικών υποχρεώσεων, ενώ το 16% των ΜμΕ προτίμησε να μην χρησιμοποιήσει κανένα μέτρο (με το αντίστοιχο ποσοστό για τις πολύ μικρές επιχειρήσεις να είναι 29%).

Τα μέτρα επέτρεψαν στην πλειοψηφία των επιχειρήσεων (52% του τομέα) να αποκτήσουν ασφαλή επίπεδα ρευστότητας προκειμένου να αντιμετωπίσουν την μείωση της ζήτησης που δημιουργήθηκε από την πανδημία, εξαλείφοντας παράλληλα το ενδεχόμενο μακροχρόνιων συνεπειών για τις επιχειρήσεις, ανεξαρτήτως μεγέθους. Η επιτυχία των μέτρων στήριξης επιβεβαιώνεται και από λοιπούς χρηματοοικονομικούς δείκτες όπως i) η διατήρηση των ΜμΕ με έντονο πρόβλημα ρευστότητας σε επίπεδα χαμηλότερα από προ πανδημίας καθώς και ii) τον σημαντικά βελτιωμένο λόγο ενάρξεων προς λήξεις επιχειρήσεων (με τις λήξεις επιχειρήσεων να σημειώνουν πτώση της τάξης του 23% το 2020).

Το σημαντικό αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης είναι ότι επιτρέπει την ομαλή μετάβαση των ελληνικών ΜμΕ στην μεταπανδημική εποχή, καθώς παραμένουν επαρκώς ανθεκτικές (με το 67% να είναι πλέον ικανό να λειτουργήσει απρόσκοπτα δίχως την παροχή στήριξης, και το οποίο παράγει τα 4/5 της προστιθέμενης αξίας του τομέα). Με αυτό τον τρόπο είναι ικανές να αξιοποιήσουν τους διαθέσιμους πόρους του Ταμείου Ανάκαμψης – μία μοναδική ευκαιρία για να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητά τους και να μπορέσουν να είναι υπολογίσιμη δύναμη στην μεσοπρόθεσμη πορεία ανάπτυξης.

Το αποτύπωμα της πανδημίας

- Επίδραση πανδημίας στη λειτουργία των ελληνικών ΜμΕ
- Χρόνος επαναφοράς και εκτιμώμενη ανταγωνιστικότητα

Ο ρόλος των μέτρων στήριξης

- Χρήση μέτρων στήριξης
- Επίδραση στην κατάσταση ρευστότητας των ΜμΕ

Παράρτημα

- Χαρτογράφηση του τομέα των ΜμΕ στην Ελλάδα
- Περιγραφή δείγματος
- Κατασκευή δείκτη εμπιστοσύνης
- Ταυτότητα της δειγματοληπτικής έρευνας

Το μικρό μέγεθος των Ελληνικών ΜμΕ ενέτεινε τις πιέσεις που ασκήθηκαν από την πανδημία...

Η πανδημία και οι υγειονομικοί περιορισμοί που ακολούθησαν αποτέλεσαν ένα σοκ ζήτησης που οδήγησε σε πτώση της τάξης του 13% στον κύκλο εργασιών του επιχειρηματικού τομέα το 2020, το οποίο ωστόσο δεν ήταν ομοιόμορφο για όλες τις επιχειρήσεις. Σε επίπεδο κλάδων, εντονότερο ήταν το πλήγμα στον τουριστικό τομέα (-67% σε ξενοδοχεία και -37% στην εστίαση), ενώ μεγαλύτερη ανθεκτικότητα παρουσιάστηκε στους κλάδους πληροφορικής και βιομηχανίας (με οριακή πτώση μικρότερη του 4%). Όσον αφορά τα μεγέθη επιχειρήσεων, εντονότερο πρόβλημα παρουσίασαν μικρότερες επιχειρήσεις, καθώς χαρακτηρίζονται από χαμηλότερη παραγωγικότητα και συνεπώς έχουν μικρότερα περιθώρια προσαρμογών.

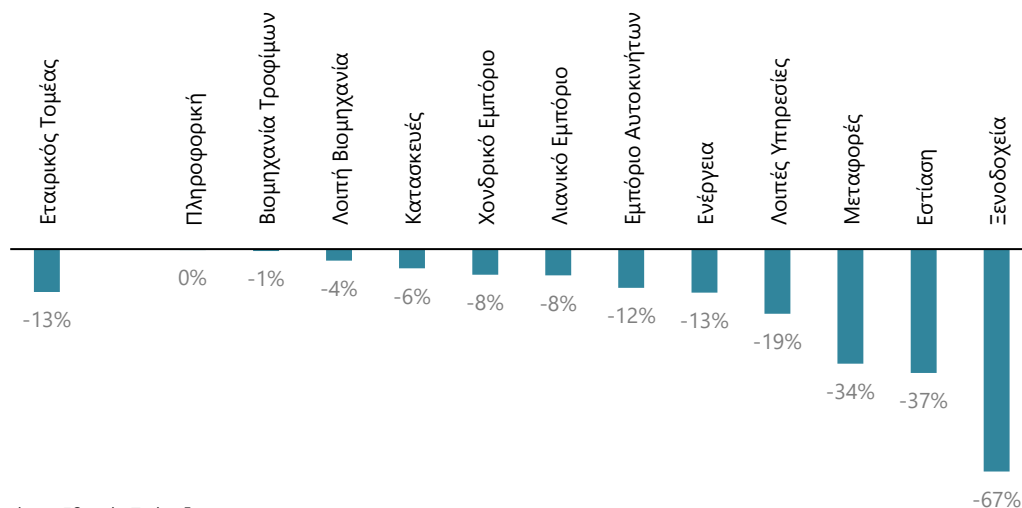
Ενώ λοιπόν η επίδραση της πανδημίας σε Ελλάδα και Ευρώπη ήταν αντίστοιχου μεγέθους (-8% στο ελληνικό ΑΕΠ, έναντι -6% στην Ευρώπη), η εγχώρια παραγωγική δομή καθιστά την ελληνική επιχειρηματικότητα πιο ευάλωτη. Ειδικότερα, το 77% των ελληνικών επιχειρήσεων είναι ατομικές (έναντι 57% στην Ευρώπη), που λόγω χαμηλής παραγωγικότητας καταλήγουν να απασχολούν 33% των εργαζομένων και να παράγουν 20% των πωλήσεων. Αντίστοιχα, οι εταιρείες (με νομική μορφή πέραν της ατομικής επιχείρησης) με πωλήσεις έως €10 εκατ. καλύπτουν το 23% των επιχειρήσεων και παράγουν 24% των πωλήσεων.

Αυτή η ιδιαιτερότητα της ελληνικού επιχειρηματικού τομέα, δημιουργεί προβληματισμό όσον αφορά την ετοιμότητα των ελληνικών ΜμΕ να αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες που ανοίγονται για βελτίωση ανταγωνιστικότητας μέσω των πόρων του Ταμείου Ανάκαμψης. Με αυτή την οπτική, η Διεύθυνση Οικονομικής Ανάλυσης της Εθνικής Τράπεζας διεξήγαγε έρευνα πεδίου σε δείγμα 600 επιχειρήσεων με στόχο να διερευνηθεί το αποτύπωμα της κρίσης πανδημίας στις ελληνικές ΜμΕ, καθώς και ο βαθμός στον οποίο αυτή επηρέασε τα μακροπρόθεσμα σχέδιά τους.

*Ως ΜμΕ ορίζονται οι επιχειρήσεις με κύκλο εργασιών έως 10 εκ. €. Πολύ μικρές: Επιχειρήσεις με κύκλο εργασιών έως 1εκ. €. Μικρές: Επιχειρήσεις με κύκλο εργασιών από 1 εκ. έως 2,5 εκ. €. Μεσαίες: Επιχειρήσεις με κύκλο εργασιών από 2,5 έως 10 εκ. €.

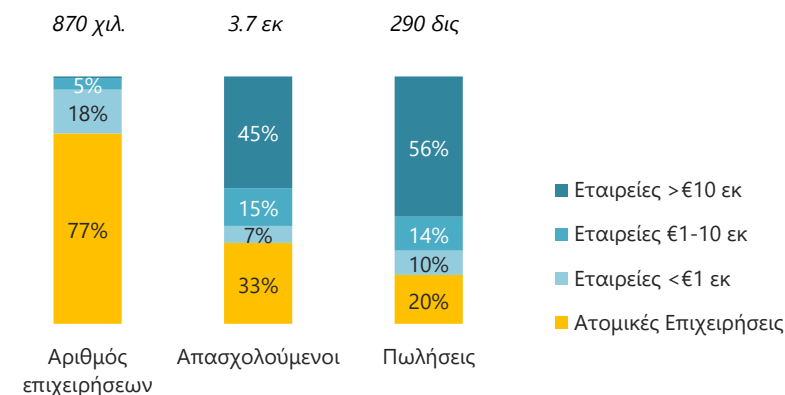
Κύκλος εργασιών Εταιρικού τομέα

Ετήσια μεταβολή 2019-2020

Χαρτογράφηση ελληνικού εταιρικού τομέα

% εταιρικού τομέα*

* Εξαιρείται ο αγροτικός τομέας

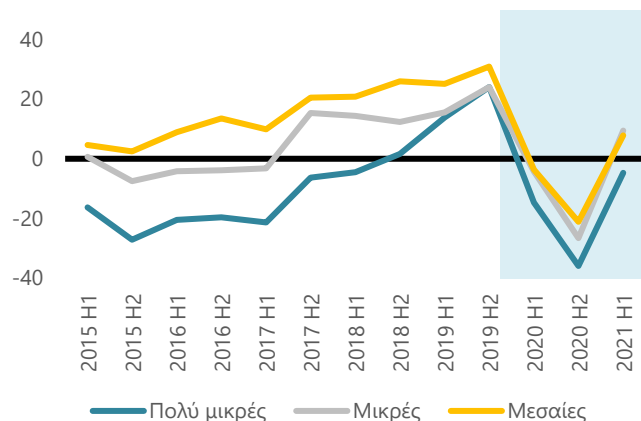
Πηγές: XX

Ξεκινώντας από την επίδραση της πανδημίας στις προσδοκίες των ελληνικών ΜμΕ, όπως καταγράφονται από το Δείκτη Εμπιστοσύνης ΜμΕ που καταρτίζει η ΕΤΕ, έντονη πτώση σημειώθηκε σε όλα τα μεγέθη ΜμΕ το 2020, με το δείκτη σε έντονα αρνητικά επίπεδα (-35 μονάδες για τις πολύ μικρές και -20 μονάδες για τα λοιπά μεγέθη), από το ιστορικό υψηλό του 2019 (της τάξης του +25). Ωστόσο, οι ΜμΕ επέδειξαν ισχυρά αντανάκλαστικά και έτσι η προσαρμογή τους στις νέες συνθήκες αλλά και η βελτίωση των προσδοκιών τους για την επόμενη μέρα αντικατοπτρίζεται στην δυναμική ανάκαμψη του δείκτη το πρώτο εξάμηνο του 2021, με τις προσδοκίες να τείνουν στη σταθεροποίηση (οριακά αρνητικές προσδοκίες για τις πολύ μικρές και οριακά θετικές προσδοκίες για τα λοιπά μεγέθη).

Όσον αφορά τα βασικά μεγέθη δραστηριότητας, η έρευνα της ΕΤΕ φανερώνει ότι στη διάρκεια της πανδημίας το 55% των ΜμΕ είδε τη παραγωγικότητα της εργασίας του να μειώνεται. Παρόμοια ήταν και η επίδραση της πανδημίας στην απόδοση παγίου κεφαλαίου, η οποία μειώθηκε για το 58% των επιχειρήσεων. Σταθερό (ή και καλύτερο από το 2019) παρέμεινε για την πλειοψηφία των ΜμΕ το περιθώριο κέρδους (80% των ΜμΕ), το οποίο σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι τιμές διατηρήθηκαν σταθερές για το 69% των ΜμΕ, δείχνει πως οι υγειονομικοί περιορισμοί δεν προσέθεσαν σημαντικά κόστη στην λειτουργία των περισσότερων επιχειρήσεων.

Η πτώση παραγωγικότητας αντικατοπτρίζει ουσιαστικά το ότι παρά την έντονη πτώση σε πωλήσεις και κέρδη για το 59% των ΜμΕ, η πλειοψηφία των ΜμΕ διατήρησε σταθερούς τους παραγωγικούς της συντελεστές (70% των ΜμΕ ως προς την απασχόληση και 85% ως προς τα πάγια). Σημαντικό είναι το γεγονός ότι σε όρους καθαρού ισοζυγίου απαντήσεων για αύξηση (θετικό) και μείωση (αρνητικό), το καθαρό αποτέλεσμα στην μεταβολή των παραγωγικών συντελεστών (απασχόληση, πάγια) αλλά και των μισθών είναι θετικό (+3%, +10% και +4% αντίστοιχα). Τα άνω στοιχεία φανερώνουν πως οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις έκριναν ως προσωρινή τη φύση της τρέχουσας κρίσης και αναμένουν με το τέλος της πανδημίας να κινηθούν επεκτατικά.

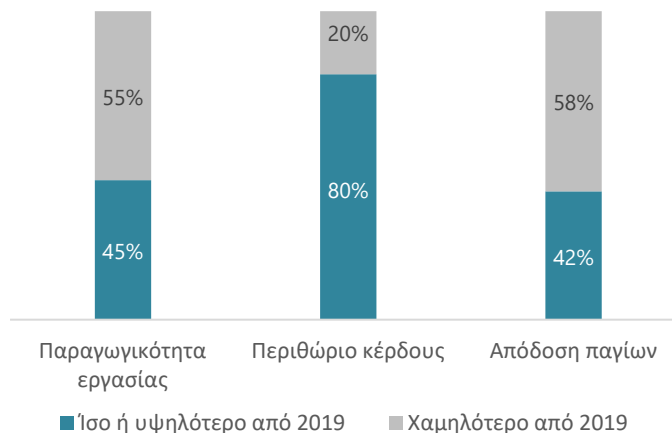
Δείκτης εμπιστοσύνης ανά μέγεθος*
Δείκτης (-100 έως 100)

* Πολύ μικρές: Επιχειρήσεις με κύκλο εργασιών έως 1 εκ. €. Μικρές: Επιχειρήσεις με κύκλο εργασιών από 1 εκ. έως 2,5 εκ. €. Μεσαίες: Επιχειρήσεις με κύκλο εργασιών από 2,5 έως 10 εκ. €.
Πηγές: Έρευνα συγκυρίας ΕΤΕ

Μεταβολή δεικτών απόδοσης ΜμΕ κατά την πανδημία

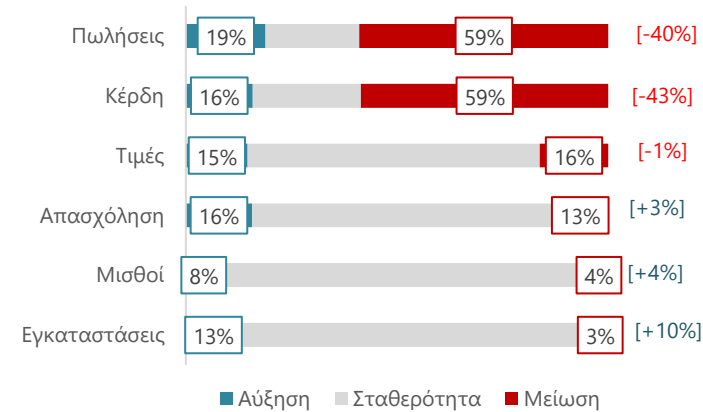
% τομέα ΜμΕ (έτος σύγκρισης 2019)

Πηγές: Έρευνα συγκυρίας ΕΤΕ

Επίδραση πανδημίας στις ΜμΕ

Ποσοστό τομέα ΜμΕ

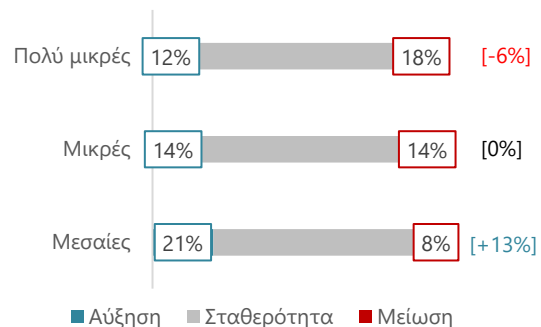

Ισοζύγιο απαντήσεων σε []
Πηγές: Έρευνα συγκυρίας ΕΤΕ

Οι παραγωγικοί συντελεστές διατηρήθηκαν οριακά ανοδικοί σε όλα τα μεγέθη ΜμΕ κατά την πανδημία

Μεταβολή στην απασχόληση κατά την πανδημία

Ποσοστό τομέα ΜμΕ

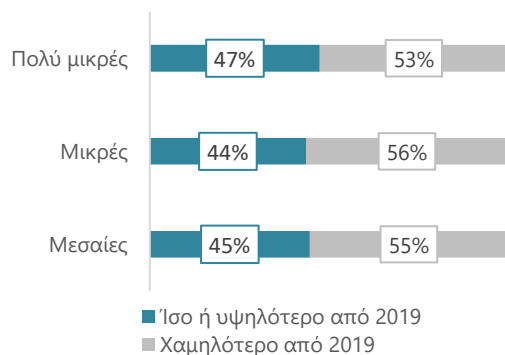
Ισοζύγιο απαντήσεων σε []
Πηγές: Έρευνα συγκυρίας ΕΤΕ

Εξετάζοντας την επίδραση της πανδημίας στους παραγωγικούς συντελεστές (εργασία, κεφάλαιο) και την παραγωγικότητά τους ανά μέγεθος επιχείρησης διαπιστώνουμε παρόμοια συμπεριφορά σε όλα τα μεγέθη. Ειδικότερα:

- Το ισοζύγιο μεταβολής απασχόλησης ήταν οριακά αρνητικό για τις πολύ μικρές επιχειρήσεις (-6%), ισοσκελισμένο για τις μικρές και +13% για τις μεσαίες. Μεταβολές οι οποίες ήταν αναντίστοιχες και με την πτώση του κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων, οδηγώντας σε μείωση της παραγωγικότητας εργασίας για το 53% των πολύ μικρών επιχειρήσεων (έναντι 56% και 55% για τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις αντίστοιχα).
- Το ισοζύγιο μεταβολής των εγκαταστάσεων ήταν θετικό για όλα τα μεγέθη ΜμΕ (+6% για τις πολύ μικρές, +7% για τις μικρές και +18% για τις μεσαίες). Όσον αφορά την απόδοση παγίων, μείωση καταγράφηκε για την πλειοψηφία των επιχειρήσεων κάθε μεγέθους (64% των πολύ μικρών έναντι 60% των μικρών και 51% των μεσαίων).

Μεταβολή στην παραγωγικότητα της εργασίας κατά την πανδημία

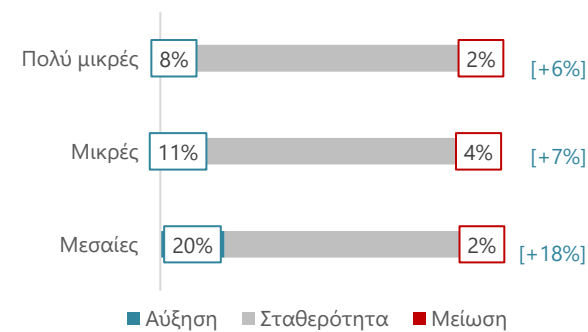
Ποσοστό τομέα ΜμΕ

Πηγές: Έρευνα συγκυρίας ΕΤΕ

Μεταβολή στις εγκαταστάσεις κατά την πανδημία

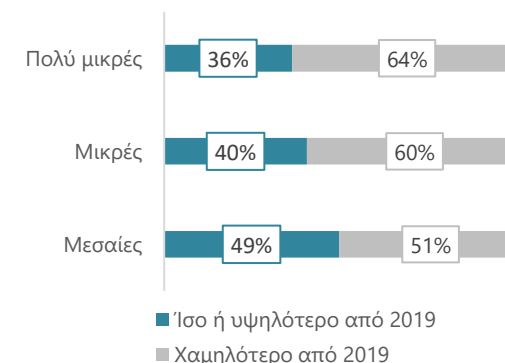
Ποσοστό τομέα ΜμΕ

Ισοζύγιο απαντήσεων σε []
Πηγές: Έρευνα συγκυρίας ΕΤΕ

Μεταβολή στην απόδοση παγίων κατά την πανδημία

Ποσοστό τομέα ΜμΕ

Πηγές: Έρευνα συγκυρίας ΕΤΕ

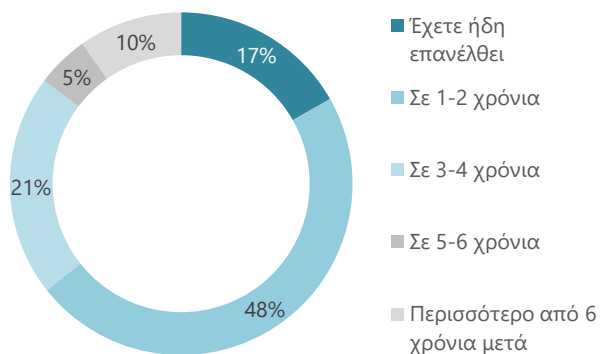
Η βραχεία επίδραση της πανδημίας στην λειτουργία των επιχειρήσεων γίνεται περισσότερο αντιληπτή και από την εκτίμηση των ΜμΕ όσον αφορά τον χρόνο επαναφοράς τους στα επίπεδα δραστηριότητας του 2019. Ειδικότερα, βάσει της έρευνας της ΕΤΕ, το 17% των ΜμΕ δηλώνει ότι έχει ήδη ανακτήσει τα επίπεδα κύκλου εργασιών του 2019 (12% των πολύ μικρών έναντι 22% των μεσαίων), ενώ το 48% του τομέα περιμένει επαναφορά μέσα στα επόμενα 2 χρόνια. Το 21% των ΜμΕ πιστεύει πως θα χρειαστούν 3-4 χρόνια προκειμένου να ανακτήσει το επίπεδο πωλήσεων του και μόλις 15% θεωρεί πως θα χρειαστεί 5 χρόνια ή παραπάνω για να επανέλθουν οι πωλήσεις του στα προ πανδημίας επίπεδα. Ο ρυθμός ανάκαμψης είναι βραδύτερος για τις πολύ μικρές επιχειρήσεις, το ποσοστό των οποίων θα χρειαστεί πάνω από τρία χρόνια για να ανακάμψει είναι μεγαλύτερο από τις υπόλοιπες ΜμΕ (41% για τις πολύ μικρές έναντι 33% τόσο για τις μικρές όσο και για τις μεσαίες επιχειρήσεις).

Παρόλα αυτά, δυναμική αναμένεται η πορεία των ΜμΕ και μετά την πανδημία, καθώς το 78% των ΜμΕ προβλέπει ότι η παραγωγικότητα της εργασίας θα επανέλθει στα επίπεδα του 2019 ή θα διαμορφωθεί σε ακόμα υψηλότερα επίπεδα. Ανάλογη είναι και η αναμενόμενη πορεία της απόδοσης του παγίου κεφαλαίου, καθώς το 69% των ΜμΕ πιστεύει πως με το τέλος της πανδημίας θα βρίσκεται στα επίπεδα του 2019 ή υψηλότερα. Επιπλέον, το 75% των ΜμΕ προσβλέπει σε περιθώριο κέρδους αντίστοιχο ή καλύτερο του 2019, με μόλις το 25% των ΜμΕ να περιμένει συρρίκνωση του περιθωρίου κέρδους του. Η παραπάνω αύξηση στην απόδοση παραγωγικών συντελεστών προκύπτει ουσιαστικά από:

- Αναμενόμενη αύξηση πωλήσεων για το 43% των ΜμΕ και αύξηση κερδών για το 33% των ΜμΕ (+20% και +5% αντίστοιχα σε όρους καθαρού ισοζυγίου απαντήσεων)
- Αναμενόμενη αύξηση (ή σταθερότητα) παραγωγικών συντελεστών σε μικρότερο όμως βαθμό (+11% στην απασχόληση και +14% στις εγκαταστάσεις σε όρους καθαρού ισοζυγίου απαντήσεων)

Αναμενόμενη επαναφορά επιπέδου πωλήσεων στο 2019

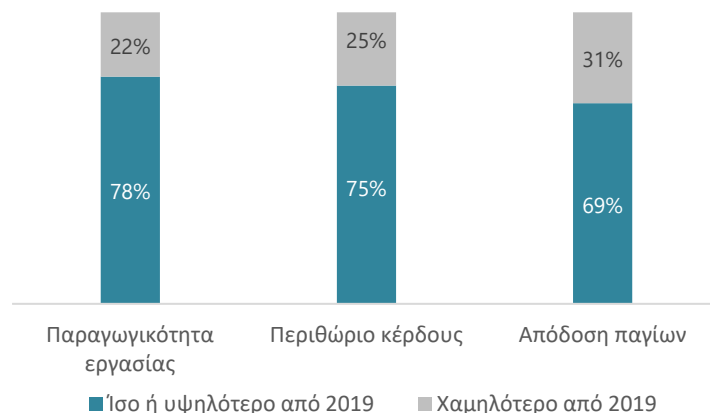
Ποσοστό τομέα ΜμΕ

Πηγές: Έρευνα συγκυρίας ΕΤΕ

Μεταβολή δεικτών απόδοσης ΜμΕ μετά την πανδημία

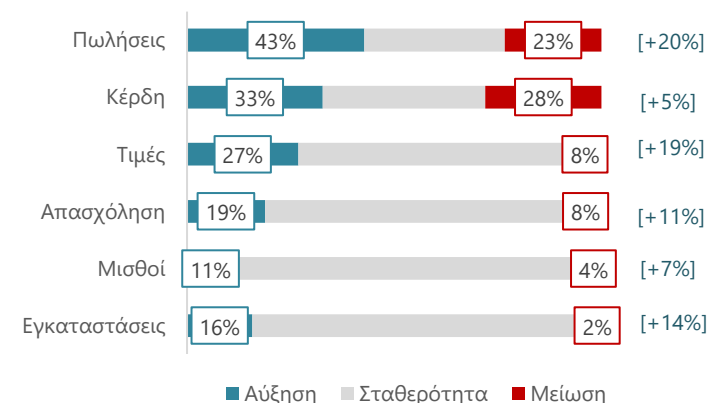
% τομέα ΜμΕ- έτος σύγκρισης 2019

Πηγές: Έρευνα συγκυρίας ΕΤΕ

Μεταβολές μεγεθών ΜμΕ στο τέλος της πανδημίας

Ποσοστό τομέα ΜμΕ- έτος σύγκρισης 2019

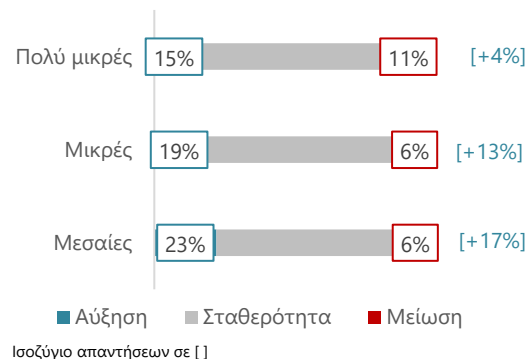

Ισοζύγιο απαντήσεων σε [ ]

Πηγές: Έρευνα συγκυρίας ΕΤΕ

Απασχόληση στις ΜμΕ μετά την πανδημία

Ποσοστό τομέα ΜμΕ- έτος σύγκρισης 2019

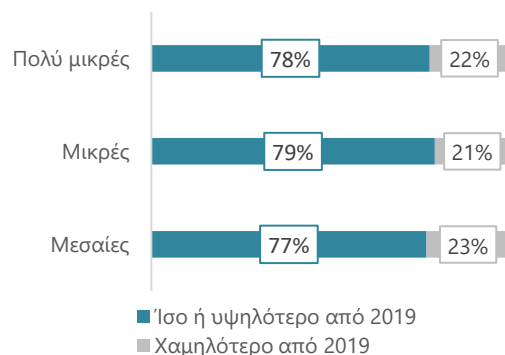
Πηγές: Έρευνα συγκυρίας ΕΤΕ

Το επιχείρημα πως οι ΜμΕ δεν προβλέπουν μακροχρόνιες συνέπειες από την πανδημία και δεν αποκλίνουν από το μακροχρόνιο σχεδιασμό τους επιβεβαιώνεται σε όλα τα μεγέθη επιχειρήσεων, οι οποίες είναι έτοιμες με το πέρας της πανδημίας να αυξήσουν τη χρήση των παραγωγικών συντελεστών σε επίπεδα ίσα ή υψηλότερα από το 2019. Επιπλέον, οι επιχειρήσεις κάθε μεγέθους αναμένουν να επωφεληθούν από αυξημένη παραγωγικότητα της εργασίας - απότοκο και της αναγκαστικής ψηφιοποίησης στην οποία μεγάλο ποσοστό των ΜμΕ προέβη κατά την διάρκεια της πανδημίας. Αναλυτικότερα:

- Επιχειρήσεις κάθε μεγέθους αναμένουν να έχουν αυξημένο επίπεδο απασχόλησης μετά την πανδημία. Σε όρους καθαρού ισοζυγίου η αύξηση αυτή αναμένεται από +4% των πολύ μικρών επιχειρήσεων, έναντι +13% και +17% για τις μικρές και τις μεσαίες επιχειρήσεις αντίστοιχα. Παράλληλα, το 78% των πολύ μικρών επιχειρήσεων αναμένει να φτάσει σε επίπεδα παραγωγικότητας εργασίας αντίστοιχα με του 2019 ή και υψηλότερα (το ίδιο αναμένει το 79% των μικρών και το 77% των μεσαίων επιχειρήσεων).
- Αντίστοιχα, θετική αναμένεται να είναι η μεταβολή των εγκαταστάσεων για τις ΜμΕ. Με το πέρας της πανδημίας οι εγκαταστάσεις, σε όρους καθαρού ισοζυγίου, για τις πολύ μικρές επιχειρήσεις αναμένεται να έχουν αυξηθεί για +10% των ΜμΕ, με το αντίστοιχο ποσοστό για τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις να είναι +13% και +19% αντίστοιχα. Παράλληλα, το 64% των πολύ μικρών επιχειρήσεων αναμένει να έχει απόδοση παγίων ίση ή καλύτερη από την αντίστοιχη του 2019 (έναντι του 72% των μικρών και 70% των μεσαίων επιχειρήσεων).

Παραγωγικότητα Εργασίας στις ΜμΕ μετά την πανδημία

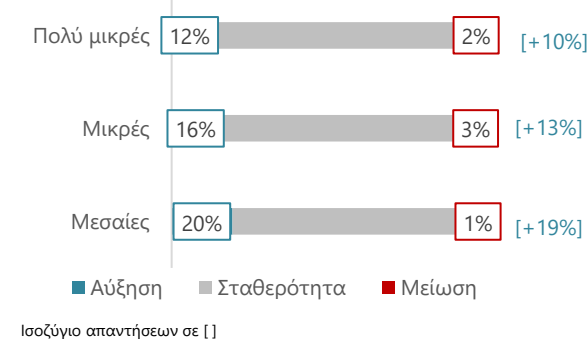
Ποσοστό τομέα ΜμΕ- έτος σύγκρισης 2019

Πηγές: Έρευνα συγκυρίας ΕΤΕ

Μεταβολή παγίων μετά την πανδημία

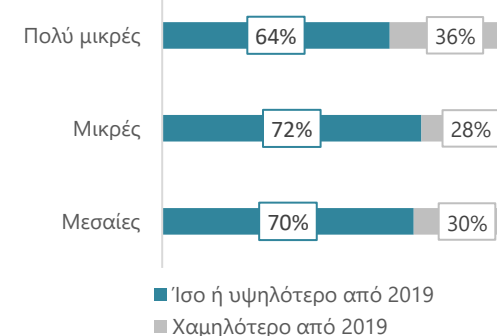
Ποσοστό τομέα ΜμΕ- έτος σύγκρισης 2019

Πηγές: Έρευνα συγκυρίας ΕΤΕ

Απόδοση παγίων μετά την πανδημία

Ποσοστό τομέα ΜμΕ- έτος σύγκρισης 2019

Πηγές: Έρευνα συγκυρίας ΕΤΕ

Το αποτύπωμα της πανδημίας

- Επίδραση πανδημίας στη λειτουργία των ελληνικών ΜμΕ
- Χρόνος επαναφοράς και εκτιμώμενη ανταγωνιστικότητα

Ο ρόλος των μέτρων στήριξης

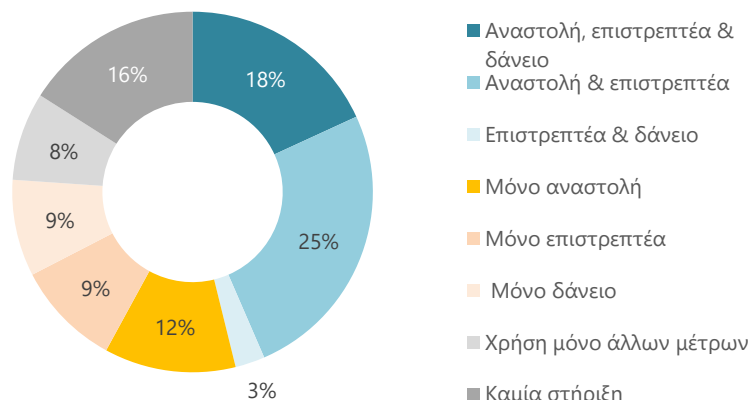
- Χρήση μέτρων στήριξης
- Επίδραση στην κατάσταση ρευστότητας των ΜμΕ

Παράρτημα

- Χαρτογράφηση του τομέα των ΜμΕ στην Ελλάδα
- Περιγραφή δείγματος
- Κατασκευή δείκτη εμπιστοσύνης
- Ταυτότητα της δειγματοληπτικής έρευνας

Μέτρα στήριξης ΜμΕ κατά την πανδημία

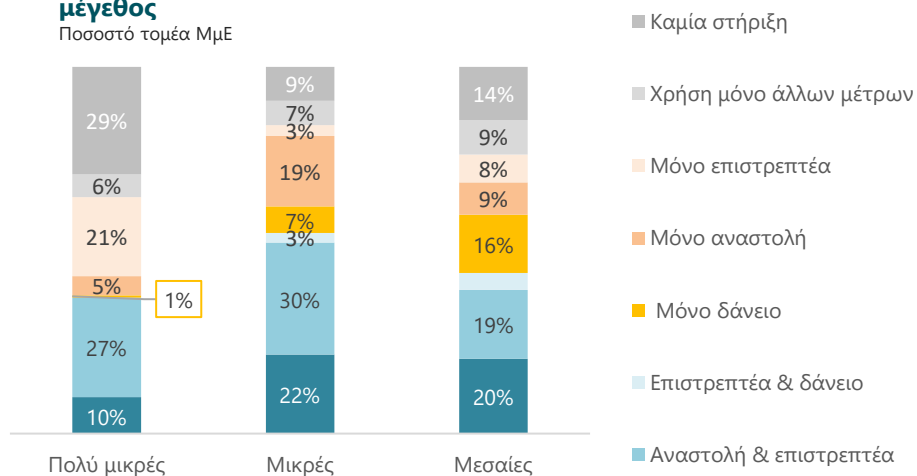
Ποσοστό τομέα ΜμΕ

Πηγές: Έρευνα συγκυρίας ΕΤΕ

Μέτρα στήριξης ΜμΕ κατά την πανδημία κατά μέγεθος

Ποσοστό τομέα ΜμΕ

Πηγές: Έρευνα συγκυρίας ΕΤΕ

Σημαντικός αρωγός των ΜμΕ απέναντι στις προκλήσεις της πανδημίας ήταν τα μέτρα στήριξης που τέθηκαν σε εφαρμογή – κυρίως όσον αφορά την άντληση ρευστότητας. Βάσει της έρευνας της ΕΤΕ, το 84% των μικρομεσαίων επιχειρήσεων έκανε χρήση τουλάχιστον ενός μέτρου κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Τα μέτρα που χρησιμοποιήθηκαν περισσότερο από τις επιχειρήσεις να είναι η αναστολή συμβάσεων εργασίας (56% των ΜμΕ) προκειμένου να μειώσει το μισθολογικό κόστος, η επιστρεπτέα προκαταβολή (56% των ΜμΕ) αλλά και τραπεζικός δανεισμός με ευνοϊκούς όρους (29% των ΜμΕ).

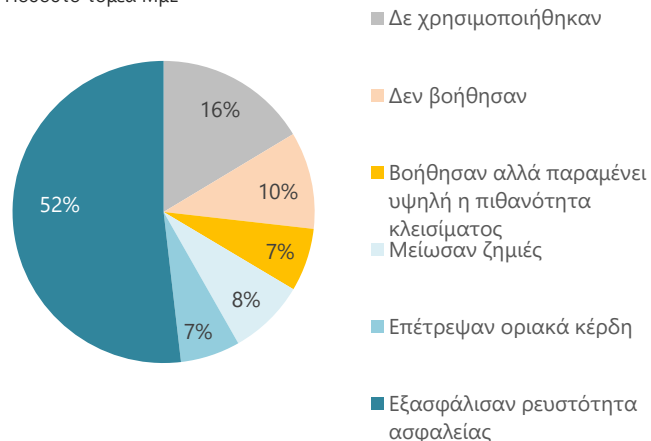
Λαμβάνοντας υπόψη ότι ορισμένες επιχειρήσεις χρησιμοποίησαν ένα συνδυασμό μέτρων στήριξης, ο τομέας ΜμΕ χαρτογραφείται ως εξής:

- Το 46% των ΜμΕ χρησιμοποίησε ένα συνδυασμό i) αναστολής συμβάσεων εργασίας, ii) επιστρεπτέας προκαταβολής και iii) δανείων με ευνοϊκούς όρους, (με 18% να έχουν κάνει χρήση και των τριών μέτρων).
- Το 38% των ΜμΕ χρησιμοποίησε μόνο ένα από τα διαθέσιμα μέτρα (με μεγαλύτερη προτίμηση στην αναστολή συμβάσεων εργασίας από το 12% των ΜμΕ)
- Το 16% των ΜμΕ επέλεξε να μη χρησιμοποιήσει κανένα μέτρο στήριξης (κυρίως επειδή δεν χρειάστηκαν κάποιο από αυτά).

Σημειώνεται ότι οι προτιμήσεις των ΜμΕ σχετικά με τον τρόπο άντλησης ρευστότητας διέφεραν ανάλογα με το μέγεθος της επιχείρησης. Συγκεκριμένα, οι μεσαίες επιχειρήσεις ήταν πιο πιθανό να έχουν αντλήσει ρευστότητα με δάνειο (41% των μεσαίων, έναντι 32% των μικρών και 11% των πολύ μικρών), ενώ οι πολύ μικρές επιχειρήσεις προτίμησαν κυρίως την χρήση της επιστρεπτέας προκαταβολής και των αναστολών συμβάσεων εργασίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι σημαντικό ποσοστό των πολύ μικρών επιχειρήσεων επέλεξε να μην χρησιμοποιήσει κανένα μέτρο στήριξης (29% του τομέα, έναντι 9% των μικρών και 14% των μεσαίων επιχειρήσεων).

Επίδραση μέτρων στήριξης

Ποσοστό τομέα ΜμΕ

Πηγές: Έρευνα συγκυρίας ETE

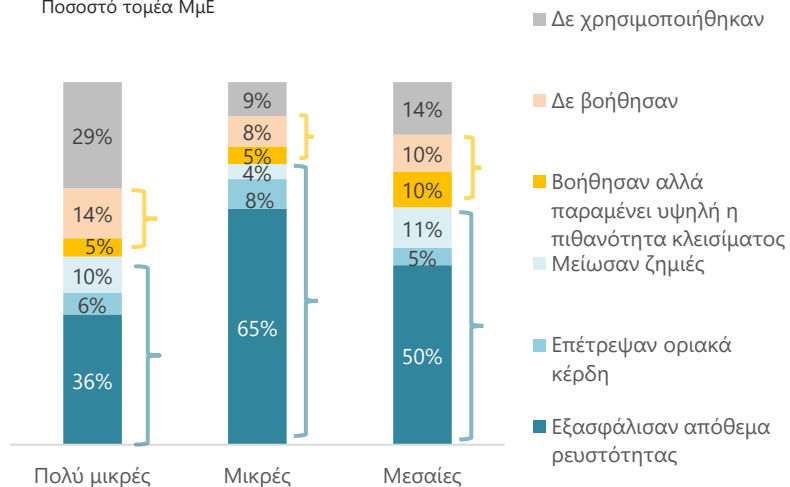
Όσον αφορά την αποτελεσματικότητα των άνω μέτρων στήριξης – όπως την αξιολόγησαν οι ίδιες οι ΜμΕ – από το 84% του τομέα που χρησιμοποίησε κάποιο από τα μέτρα, η πλειοψηφία αναγνώρισε ότι ωφελήθηκε από αυτά. Ειδικότερα:

- Το 52% των ΜμΕ χρησιμοποίησε τα μέτρα στήριξης προκειμένου να αποκτήσει ασφαλή επίπεδα ρευστότητας κατά τη διάρκεια της πανδημίας
- Το 15% των ΜμΕ κατάφερε να μειώσει τις ζημιές του ή να καταγράψει οριακά κέρδη, μέσω της ρευστότητας των μέτρων στήριξης

Από την άλλη πλευρά, το 17% του τομέα δήλωσε πως δεν έλαβε ιδιαίτερο όφελος από τα μέτρα - με ορισμένες από αυτές να είναι ακόμα αντιμέτωπες με τον κίνδυνο χρεοκοπίας.

Επίδραση μέτρων στήριξης κατά μέγεθος

Ποσοστό τομέα ΜμΕ

Πηγές: Έρευνα συγκυρίας ETE

Εξετάζοντας την αξιολόγηση των μέτρων ανά μέγεθος επιχείρησης διαπιστώνουμε ότι όλα τα μεγέθη αναγνώρισαν υψηλό βαθμό στήριξης από τα μέτρα (της τάξης του 75% των επιχειρήσεων που χρησιμοποίησαν κάποιο μέτρο). Περισσότερο ωφελημένες μοιάζουν οι μικρές επιχειρήσεις, οι οποίες απέκτησαν σε μεγαλύτερο βαθμό ασφαλή επίπεδα ρευστότητας (65% του τομέα, έναντι 50% για τις μεσαίες και 36% για τις πολύ μικρές επιχειρήσεις). Στον αντίποδα, πολύ μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις διαπιστώνουν απουσία σημαντικού οφέλους σε ποσοστό 20% (έναντι 13% των μικρών επιχειρήσεων)

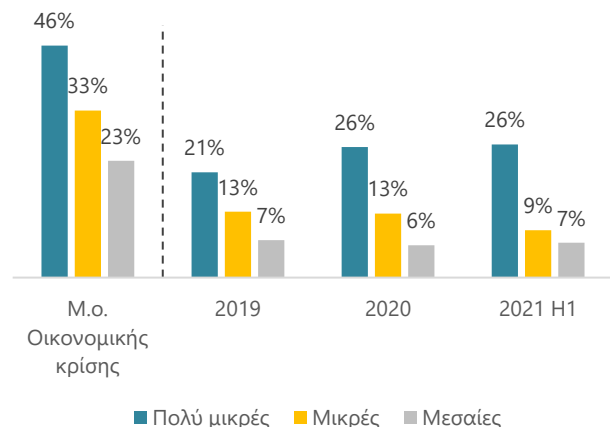
Η αποτελεσματικότητα των μέτρων – εκτός από τις απαντήσεις των ΜμΕ σχετικά με τα οφέλη – επιβεβαιώνεται και από άλλους δείκτες χρηματοοικονομικής αντοχής, όπως:

- το ποσοστό επιχειρήσεων με έντονο πρόβλημα ρευστότητας διατηρήθηκε σχετικά σταθερό εν μέσω της πανδημίας (της τάξης του 15%), με μικρή επιδείνωση σε μικρές επιχειρήσεις – οι οποίες παρέμειναν ωστόσο σε καλύτερη θέση συγκριτικά με τα προ πανδημίας επίπεδα .
- τις χρεωκοπίες επιχειρήσεων, καθώς βάσει επίσημων στοιχείων, το 2020 (έτος που το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 8,2%) καταγράφηκαν 23% λιγότερες λήξεις επιχειρήσεων σε σχέση με το 2019 (ενώ οι ενάρξεις επιχειρήσεων έμειναν σχετικά σταθερές).

Συμπερασματικά, παρά το γεγονός πως η πανδημία είχε βραχυχρόνιες και επιφανειακές επιπτώσεις στον Ελληνικό επιχειρηματικό τομέα, οι λύσεις χρηματοδότησης που ήταν διαθέσιμες αυτό το διάστημα στις ΜμΕ επέτρεψαν να αμβλυνθεί η επίδραση αυτή για την πλειοψηφία των επιχειρήσεων (με 84% των ΜμΕ να έχουν κάνει χρήση κάποιου μέτρου, έναντι 80% κατά μέσο όρο σε χώρες του ΟΟΣΑ). Το σημαντικό αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης είναι ότι επιτρέπει την ομαλή μετάβαση των ελληνικών ΜμΕ στην μεταπανδημική εποχή, καθώς παραμένουν επαρκώς ανθεκτικές (με το 67% να είναι πλέον ικανό να λειτουργήσει απρόσκοπτα δίχως την παροχή στήριξης, και το οποίο παράγει τα 4/5 της προστιθέμενης αξίας του τομέα). Με αυτό τον τρόπο είναι ικανές να αξιοποιήσουν τους διαθέσιμους πόρους του Ταμείου Ανάκαμψης – μία μοναδική ευκαιρία για να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητά τους και να μπορέσουν να είναι υπολογίσιμη δύναμη στην μεσοπρόθεσμη πορεία ανάπτυξης.

Έντονα προβλήματα ρευστότητας

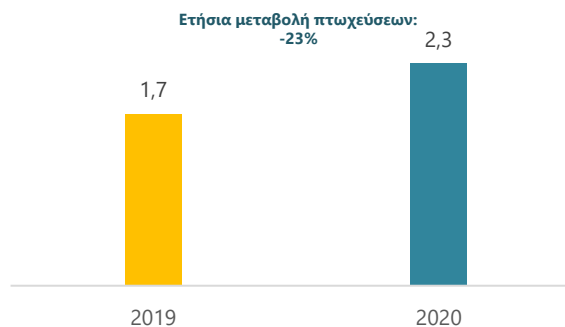
ποσοστό τομέα ΜμΕ

Πηγές: Έρευνα συγκυρίας ΕΤΕ

Ενάρξεις προς λήξεις επιχειρήσεων

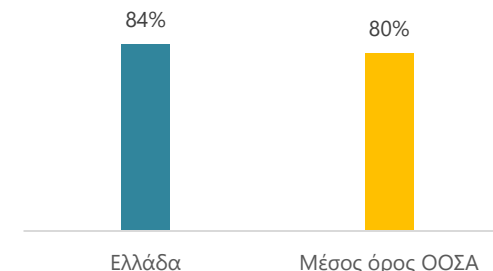
λόγος: ενάρξεις προς λήξεις

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ

Χρήση μέτρων στήριξης*

ποσοστό τομέα ΜμΕ

* προσέγγιση βάσει του βαθμού χρήσης σε επιχειρήσεις με πώληση κύκλου εργασιών τουλάχιστον 40%

Πηγές: OECD SME and Entrepreneurship Outlook 2021, Έρευνα συγκυρίας ΕΤΕ, Εκτιμήσεις ΕΤΕ

Το αποτύπωμα της πανδημίας

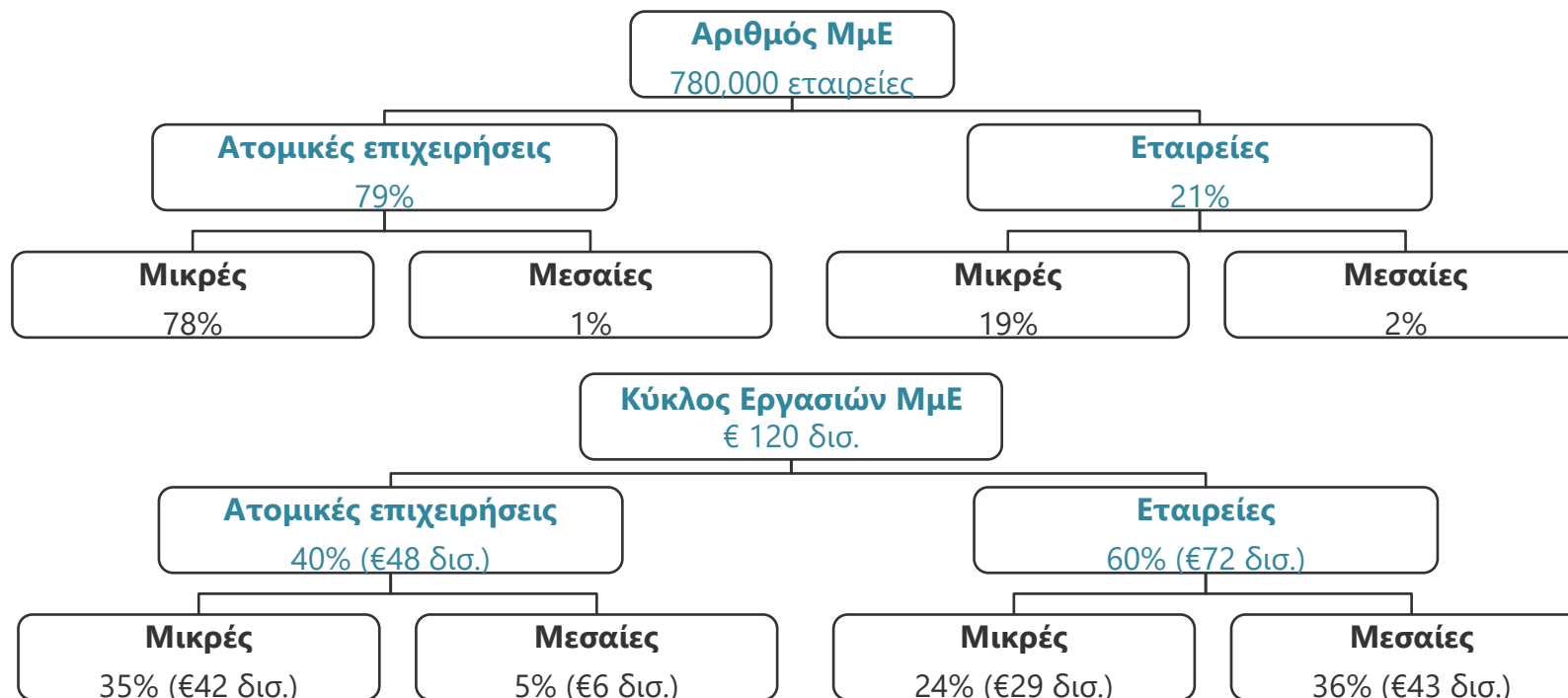
- Επίδραση πανδημίας στη λειτουργία των ελληνικών ΜμΕ
- Χρόνος επαναφοράς και εκτιμώμενη ανταγωνιστικότητα

Ο ρόλος των μέτρων στήριξης

- Χρήση μέτρων στήριξης
- Επίδραση στην κατάσταση ρευστότητας των ΜμΕ

Παράρτημα

- Χαρτογράφηση του τομέα των ΜμΕ στην Ελλάδα
- Περιγραφή δείγματος
- Κατασκευή δείκτη εμπιστοσύνης
- Ταυτότητα της δειγματοληπτικής έρευνας

* Για τους σκοπούς της ανάλυσης ορίζονται: **μικρές** οι επιχειρήσεις με κύκλο εργασιών χαμηλότερο του €1 εκατ. και **μεσαίες** οι επιχειρήσεις με κύκλο εργασιών μεταξύ €1 εκατ. και €10 εκατ.. * Στην άνω χαρτογράφηση τα χαρακτηριστικά κάθε κατηγορίας προσεγγίστηκαν βάσει κατηγοριοποίησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που διακρίνει τις επιχειρήσεις βάσει αριθμού εργαζομένων (**μικρές**: έως 10 εργαζόμενοι και **μεσαίες**: 10-50 εργαζόμενοι).

Πηγή: Ευρωπαϊκή επιτροπή (SBA Factsheet 2015), Eurostat, ΕΛ.ΣΤΑΤ. (Διαρθρωτική Έρευνα Επιχειρήσεων 2015), Εκτιμήσεις ΕΤΕ

Οι σχεδόν 780,000 ΜμΕ στην Ελλάδα συνεισφέρουν ετησίως κύκλο εργασιών της τάξης των €120 δισ.

Τα 4/5 των ΜμΕ αντιστοιχούν σε ατομικές επιχειρήσεις, οι οποίες καλύπτουν αντίστοιχο μερίδιο στο σύνολο του εγχώριου εταιρικού τομέα (έναντι μόλις 1/2 του εταιρικού τομέα στην Ευρώπη).

Αν και σε αριθμό υπερτερούν οι ατομικές επιχειρήσεις, το μεγαλύτερο μερίδιο του κύκλου εργασιών (της τάξης του 60%) παράγεται από εταιρείες διάφορων νομικών μορφών (ΑΕ, ΟΕ, ΕΕ, ΕΠΕ κτλ.).

Κατανομή αριθμού εταιρειών δείγματος*					
Κύκλος εργασιών (εκατ. €)	Βιομηχανία	Εμπόριο	Υπηρεσίες	Κατασκευές	Σύνολο ΜμΕ
1: (0 - 0,1]	44	41	41	10	136
2: (0,1 - 0,5]	37	38	43	11	129
3: (0,5 - 1]	21	26	25	10	82
4: (1 - 2,5]	26	25	25	10	86
5: (2,5 - 5]	26	25	23	12	86
6: (5 - 10]	26	25	24	7	82
Σύνολο ΜμΕ	180	180	181	60	601

* Ανάλογα με τη διαθεσιμότητα στοιχείων υπάρχει πιθανότητα αποκλίσεων της τάξης του 10%

Σύνθεση εταιρικού τομέα ΜμΕ* (βάσει κύκλου εργασιών)					
Κύκλος εργασιών (εκατ. €)	Βιομηχανία	Εμπόριο	Υπηρεσίες	Κατασκευές	Σύνολο ΜμΕ
1: (0 - 0,1]	7%	7%	7%	2%	23%
2: (0,1 - 0,5]	6%	6%	7%	2%	21%
3: (0,5 - 1]	3%	4%	4%	2%	14%
4: (1 - 2,5]	4%	4%	4%	2%	14%
5: (2,5 - 5]	4%	4%	4%	2%	14%
6: (5 - 10]	4%	4%	4%	1%	14%
Σύνολο ΜμΕ	30%	30%	30%	30%	100%

* Σταθμισμένος μέσος όρος τελευταίας δεκαετίας

Πηγή: Μητρώο επιχειρήσεων ΕΛ.ΣΤΑΤ. (2007), ICAP Data, Eurostat, Εκτιμήσεις ΕΤΕ

Η ανάλυση αφορά δείγμα επιχειρήσεων με κύκλο εργασιών έως €10 εκατ., τις οποίες για τους σκοπούς της ανάλυσης ορίζουμε ως μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ).

Η επιλογή των εταιρειών έγινε μέσω διαστρωματικής δειγματοληψίας (stratified sampling method), κατά τα πρότυπα αντίστοιχων ερευνών που πραγματοποιούνται από διεθνείς οργανισμούς. Ειδικότερα, επιλέχθηκαν συνολικά 1,160 εταιρείες, με τρόπο τέτοιο ώστε να κατανέμονται ομοιόμορφα βάσει δύο βασικών παραγόντων: την τάξη του κύκλου εργασιών (6 τάξεις μεγέθους) και τον κλάδο δραστηριοποίησης (Βιομηχανία, Εμπόριο, Υπηρεσίες, Κατασκευές).

Προκειμένου να προκύψουν συμπεράσματα αντιπροσωπευτικά του εταιρικού τομέα ΜμΕ, πραγματοποιήθηκε στάθμιση των απαντήσεων ανάλογα με τη συμμετοχή της κάθε υποκατηγορίας στο συνολικό κύκλο εργασιών του τομέα. Με αυτόν τον τρόπο προέκυψαν συμπεράσματα (i) ανά μέγεθος, (ii) ανά κλάδο και (iii) συνολικά για τον εταιρικό τομέα ΜμΕ. Βάσει της μεθοδολογίας, οι διακρίσεις που γίνονται κατά την ανάλυση που ακολουθεί αναφέρονται κατά κανόνα σε μερίδια βάσει συνεισφοράς στον κύκλο εργασιών και όχι βάσει αριθμού εταιρειών.

Στοχεύοντας στην κατασκευή ενός δείκτη εμπιστοσύνης για τις ΜμΕ, έχουμε συμπεριλάβει κάποιες βασικές ερωτήσεις που αποτυπώνουν το επίπεδο δραστηριότητας κατά το προηγούμενο και επόμενο εξάμηνο. Το πρότυπο των ερωτήσεων βασίζεται στο εναρμονισμένο ερωτηματολόγιο που προτείνουν ο ΟΟΣΑ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, βελτιώνοντας έτσι τη συγκρισιμότητα του δείκτη.

Οι ερωτήσεις του δείκτη έχουν 3 εναλλακτικές απαντήσεις: αύξηση (+), σταθερότητα (=), μείωση (-) ή υψηλότερο από το κανονικό (+), κανονικό (=), χαμηλότερο από το κανονικό (-). Αρχικά μετατρέπουμε τον αριθμό των απαντήσεων ανά κατηγορία (+,=,-) σε ποσοστά και στη συνέχεια υπολογίζουμε το καθαρό ισοζύγιο αφαιρώντας το ποσοστό των (-) από το ποσοστό των (+). Δεύτερο εξάμηνο, ο δείκτης εμπιστοσύνης για κάθε κλάδο είναι ο μέσος όρος των καθαρών ισοζυγίων για τις παρακάτω ερωτήσεις:

Για τη **βιομηχανία**: Επίπεδο παραγγελιών, επίπεδο αποθεμάτων και μελλοντική τάση παραγωγής.

Για τις **υπηρεσίες**: Κατάσταση επιχείρησης προηγούμενου εξάμηνου, παρελθοντική και μελλοντική τάση ζήτησης.

Για το **εμπόριο**: Επίπεδο αποθεμάτων, παρελθοντική και μελλοντική ζήτηση.

Για τις **κατασκευές**: Επίπεδο ανεκτέλεστου υπολοίπου και μελλοντική τάση απασχόλησης.

Για το σύνολο του εταιρικού τομέα των ΜμΕ, ο δείκτης εμπιστοσύνης εκτιμήθηκε ως ένας σταθμισμένος μέσος όρος των επιμέρους κλάδων (με σταθμίσεις τα μερίδια του κύκλου εργασιών των κλάδων στην οικονομία).

Η τακτική διενέργεια της έρευνας σε εξαμηνιαία βάση θα μας προσφέρει την εικόνα της διαχρονικής πορείας των ΜμΕ, όπως θα αποτυπώνεται στο δείκτη. Για την εξαγωγή αξιόπιστων συμπερασμάτων, η σύγκριση θα διενεργείται μεταξύ του τρέχοντος επιπέδου του δείκτη και του μακροχρόνιου μέσου όρου του (με σκοπό τη διόρθωση ενδεχόμενης υπέρμετρης αισιοδοξίας ή απαισιοδοξίας (over-optimism or over-pessimism bias)).

Στην πορεία του δείκτη εμπιστοσύνης (όπως και σε τυχόν άλλες διαχρονικές αναλύσεις) δεν λαμβάνεται υπόψη το κλείσιμο εταιρειών παρά μόνο η εξελίξεις που αφορούν τις επιχειρήσεις που βρίσκονται σε λειτουργία κατά την περίοδο διενέργειας της έρευνας.

Εταιρία: KANTAR

Μεθοδολογία: Ποσοτική έρευνα, με τη μορφή τηλεφωνικών συνεντεύξεων (Computer Aided Telephone Interviewing- C.A.T.I.), με χρήση δομημένου ερωτηματολογίου 20 λεπτών.

Δείγμα: Συνολικά διεξήχθησαν 601 συνεντεύξεις :

347 επιχειρήσεις με τζίρο μέχρι 1εκ. ευρώ (ελεύθεροι επαγγελματίες, ατομικές επιχειρήσεις, ΟΕ, ΕΕ, ΕΠΕ, ΑΕ)

254 επιχειρήσεις με τζίρο από 1 – 10εκ. ευρώ (ΟΕ, ΕΕ, ΑΕ, ΕΠΕ)

Γεωγραφική κάλυψη:

Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Ηράκλειο, Ιωάννινα, Καβάλα, Λάρισα, Πάτρα

Δειγματοληψία: Πολυσταδιακή, στρωματοποιημένη, μη αναλογική δειγματοληψία ως προς κλάδο, τάξη μεγέθους τζίρου & περιοχή σε κάθε ένα από τα δύο υπο-δείγματα. Quotas ως προς το μέγεθος του τζίρου για το booster δείγμα.

Στατιστικό σφάλμα: στο σύνολο κάθε υπό-δείματος των 601 επιχειρήσεων το μέγιστο στατιστικό σφάλμα είναι +/- 4,15% σε επίπεδο εμπιστοσύνης 95%.

Περίοδος διεξαγωγής: 12/04/2021 – 14/05/2021

Διεξαγωγή: Η έρευνα διεξήχθη σύμφωνα με τους κώδικες δεοντολογίας της ESOMAR και του ΣΕΔΕΑ και τις προδιαγραφές ποιοτικού ελέγχου που ορίζονται από τον ΠΕΣΣ (Ποιοτικός Έλεγχος Συλλογής Στοιχείων). Για την διεξαγωγή της έρευνας πεδίου εργάστηκαν 39 ερευνητές και 2 επιθεωρητές, με εμπειρία και εξειδίκευση σε έρευνες επιχειρήσεων.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Διεύθυνση Οικονομικής Ανάλυσης

Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις: Έρευνα Συγκυρίας

Ειδικό θέμα: Το αποτύπωμα της πανδημίας στις ελληνικές ΜμΕ

Το παρόν δελτίο προορίζεται αποκλειστικά για την ενημέρωση επαγγελματιών επενδυτών οι οποίοι καλούνται να προβούν στην υλοποίηση των επενδυτικών τους αποφάσεων χωρίς να στηρίζονται στα περιεχόμενά του. Σε καμία περίπτωση το παρόν δελτίο δεν θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί ή να θεωρηθεί ως πρόταση για πώληση είτε ως παρότρυνση για οποιαδήποτε πρόταση αγοράς. Τα στοιχεία που αναφέρονται στο παρόν δελτίο προέρχονται από πηγές που θεωρούνται αξιόπιστες. Μη όντας σε θέση να αποκλείσει το ενδεχόμενο λάθους από μέρους των εν λόγω πηγών η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος δεν εγγυάται για ακρίβεια, την επικαιρότητα ή τη χρησιμότητα οποιασδήποτε πληροφορίας. Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος και οι θυγατρικές της εταιρίες δε φέρουν καμία ευθύνη για οποιαδήποτε άμεση ή παρεπόμενη ζημία απορρέει από οποιαδήποτε χρήση της παρούσας αναφοράς.

Αύγουστος 2021